

№ 6, 2024

ILMIY AXBOROTNOMA

НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК * SCIENTIFIC BULLETIN

BUXORO PSIXOLOGIYA VA
XORIJIY TILLAR INSTITUTI

ILMIY AXBOROTNOMASI

ISSN 3030-3710 (P)
ISSN 3030-3095 (E)

№ 6, 2024

<http://buxpxti.uz>

ISSN 3030-3710 (P)
ISSN 3030-3095 (E)

**BUXORO PSIXOLOGIYA VA XORIJIY TILLAR INSTITUTI ILMIY
AXBOROTNOMASI**
ilmiy-amaliy jurnal

**SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA INSTITUTE OF PSYCHOLOGY
AND FOREIGN LANGUAGES**
scientific and practical journal

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК БУХАРСКОГО ИНСТИТУТА ПСИХОЛОГИИ
И ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ**
научно-практический журнал

№ 6(10) 2024

Muassis: Buxoro psixologiya va xorijiy tillar instituti
Tahririyat manzili: Buxoro viloyati, Kogon tumani, B.Naqshband MFY, 20-uy
<http://buxpxti.uz/>, buxpxti@gmail.com

Tel: +998918312511 Sobirova D.A.
+998905124244 Ostanov Sh.Sh.
<https://t.me/OstanovSH>

ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI PREZIDENTI ADMINISTRATSIIASI XUZURIKIDAGI
AXBOROT VA OMMAVIY KOMMUNIKATSIIALAR AGENTLIGI

ГУВОХНОМА

№ 064916

"BUXORO PSIXOLOGIYA VA XORIJIY TILLAR INSTITUTI" MASULIYATI
CHEKLANGAN JAMIYAT

Ommaviy axborot vositasi davlat ruyxatidan utkazilganligi tuerisidaagi
guvoxnoma

ЛИЦЕНЗИЯ РЕЕСТРИ БЎЙИЧА ТАРТИБ РАҚАМИ
C-5669145

СТІР (СОЛІҚ ТЎЛОВЧИНИНГ ІДЕНТИФІКАЦІОН РАҚАМИ)
308196898

АМАЛ ҚИЛИШ МУДДАТИ
22.02.2023дан

ЖОЙЛАШГАН МАНЗИЛИ (ПОЧТА МАНЗИЛИ)
Бухоро вилояти, Когон тумани, "В. НАҚШБАНД" МФУ HUDUDI

ВАКОЛАТЛИ ОРГАН
Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси хузуридаги Ахборот ва оммавий
коммуникациялар агентлиги

22.02.2023 12:34
ТАҚДИМ ЭТИЛГАН САНА

Гувохнома № 064916

Фаолият тури

Ommaviy axborot vositasi sifatida faoliyatni amalga oshirish

Қўшимча маълумотлар

Ўқимча маълумотлар	Оммавий ахборот воситасининг номи	Оммавий ахборот воситасининг тили	Оммавий ахборот воситасининг тури
BUXORO PSIXOLOGIYA VA XORIJIY TILLAR INSTITUTI ILMIY AXBOROTNOMASI	OZBEK, RUSS, ILINCLIZ	Журнал	

ТАРҚАТИЛИШ ХУДУДИ ВА ШАКЛИ

Тарқатилиш хуудии ва шакли	Хууд	Тарқатилиш шакли
Республика миқсиди		Анъанавий

**BUXORO
PSIXOLOGIYA VA
XORIJIY TILLAR
INSTITUTI ILMIY
AXBOROTNOMASI**
ilmiy-amaliy jurnal
6-son
Buxoro - 2024. - 340 b.

**Научный вестник
Бухарского
института
психологии и
иностранных
языков**
научно-практический
журнал
Выпуск 6.
Бухара - 2024. - 340 с.

Jurnal Buxoro psixologiya
va xorijiy tillar instituti
muassisligidagi nashr
hisoblanadi.

**Jurnalning nashr sifati
uchun bosmaxona
javobgar.**

OBUNA INDEKSI 3062

Jurnal tahririyat kompyuterida
sahifalandi.
Bosishga ruxsat etildi 10.10.2024
Qog'oz bichimi 60x84, 1/8
Tezkor bosma usulda bosildi.
Shartli bosma tabog'i 21,25
Buyurtma № 339. Adadi - 60
Bahosi kelishilgan narxda.
«Sharq-Buxoro» MCHJ
bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
Buxoro shahar O'zbekiston
Mustaqilligi ko'chasi, 70/2 uy.
Tel: 0(365) 222-46-46

BOSH MUHARRIR:

Baratov Sharif Ramazanovich

psixologiya fanlari doktori, professor,

Xalqaro psixologiya fanlari akademiyasining haqiqiy a'zosi (akademigi)

Bosh muharrir o'rinbosari:

Shoumarov G'.B. – O'zbekiston Respublikasi fanlar Akademiyasi Akademigi

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Mas'ul kotib:

Sobirova D.A. – psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

XORIJ OLIMLARI

Kozlov V.V. - psixologiya fanlari doktori, akademik (Rossiya)

Malix S.B. -psixologiya fanlari doktori, akademik (Rossiya)

Maksimenko S.D. - psixologiya fanlari doktori, akademik (Ukraina)

Rejep O'zyurek -psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Darya Gaysina - Sasseks universiteti Psixologiya fakultetida genetika va epigenetika, PhD (Angliya)

O'ZBEKISTON OLIMLARI

PSIXOLOGIYA FANLARI

Umarov B.M. - psixologiya fanlari doktori, professor

Qodirov B.R. - psixologiya fanlari doktori, professor

Qodirov U.D. - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Akramova F.A. - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Abdurasulov R.A. - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Baratova D.Sh. -psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Utepbarganov M.A. - psixologiya fanlari doktori, professor

Nazarov A.M. - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Atabayeva N.B. - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Fayziyeva M.X. - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Qarshiyeva D.S. - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Abdullayeva D.U. - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Arzikulov D.N. - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Djurayev B. -psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ayrapetova A.G. - psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Usmanova M.N. - psixologiya fanlari nomzodi, professor

Raximova I.I. - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ostanov Sh.Sh. - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Rustamov Sh.Sh. - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Ibaydullayeva U.R. - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Sobirov A.A. - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

PEDAGOGIKA FANLARI

Ibragimov X.I. - O'zbekiston Respublikasi fanlar Akademiyasi Akademigi

Olimov Sh.Sh. - pedagogika fanlari doktori, professor

Abdullayeva B.S. - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Hamroyev A.R. - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Rajabov T.I. - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Dilova N.G. - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

FILOLOGIYA FANLARI

Shodmonov Q.B. – filologiya fanlari doktori, professor

Gadoyeva M.I. - filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Rajabov D.Z. - filologiya fanlari doktori, professor

Rasulov Z.I. - filologiya fanlari doktori (DSc), professor v.b.

Toirova G.I. - filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Murodov G.N. - filologiya fanlari doktori, professor

Eshbekov T.U. - filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Raxmatullayev Sh.N. - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Xalilova R.R. - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

MUHARRIRLAR:

Raxmatova M.M. - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Tursunov M.M. - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Qurbonov A.M. - BuxPXTI "Xorijiy tillar" kafedrası mudiri

**"Scientific reports of Bukhara institute of psychology and foreign languages"
scientific-theoretical journal**

EDITOR-IN-CHIEF:

Baratov Sharif Ramazanovich

doctor of psychology, professor, Full Member (academician) of the International Academy of Psychological Sciences

Deputy editor-in-chief:

Shoumarov G.B. - Academician of the Academy of Sciences of the Republic Uzbekistan

EDITORIAL BOARD MEMBERS

Responsible secretary:

Sobirova D.A. – Doctor of Psychology (DSc), professor

FOREIGN SCIENTISTS

Kozlov V.V. - Doctor of Psychology, academician (Russia)

Maliks S.B. - Doctor of Psychology, academician (Russia)

Maksimenko S.D. - Doctor of Psychology, academician (Ukraine)

Rejep Ozyurek - Doctor of Psychology, professor (Turkey)

Darya Gaysina - PhD, Genetics and Epigenetics, Faculty of Psychology, University of Sussex (England)

SCIENTISTS OF UZBEKISTAN

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

Umarov B.M. - doctor of psychology, professor

Kadirov B.R. - doctor of psychology, professor

Kadirov U.D. - doctor of psychology, professor

Akramova F.A. - doctor of psychology (DSc), professor

Abdurasulov R.A. - doctor of psychology (DSc), professor

Baratova D.SH. - doctor of psychology (DSc), professor

Utepbergenov M.A. - doctor of psychology, professor

Nazarov A.M. - doctor of psychology (DSc), professor

Atabayeva N.B. - doctor of Psychology (DSc), professor

Fayziyeva M.Kh. - doctor of Psychology (DSc), professor

Karshiyeva D.S. - doctor of Psychology (DSc), professor

Abdullayeva D.U. - doctor of Psychology (DSc), professor

Arzikulov D.N. - doctor of Psychology (DSc), professor

Djurayev B. - doctor of Psychology (DSc), professor

Ayrapetova A.G. - doctor of Psychology (DSc), associate professor

Usmanova M.N. - candidate of psychology, professor

Raximova I.I. - doctor of philosophy in psychology (PhD), associate professor

Ostanov Sh.Sh. - doctor of philosophy in psychology (PhD), associate professor

Rustamov Sh.Sh. - doctor of philosophy in psychology (PhD), associate professor

Ibaydullayeva U.R. - doctor of philosophy in psychology (PhD), associate professor

Sobirov A.A. - doctor of philosophy in psychology (PhD), associate professor

PEDAGOGICAL SCIENCES

Ibragimov X.I. - Academician of the Academy of Sciences of the Republic Uzbekistan

Olimov Sh.Sh. - doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Abdullayeva B.S. - doctor of Pedagogical Sciences (DSc), professor

Hamroyev A.R. - doctor of Pedagogical Sciences (DSc), professor

Rajabov T.I. - doctor of pedagogic sciences (DSc), professor

Dilova N.G. - doctor of pedagogic sciences (DSc), professor

PHILOLOGY SCIENCES

Shodmonov Q.B. - doctor of Philology, professor

Gadoyeva M.I. - doctor of Philology (DSc), professor

Rajabov D.Z. - doctor of Philology, professor

Rasulov Z.I. - doctor of Philology (DSc), professor

Toirova G.I. - doctor of Philology (DSc), professor

Murodov G.N. - doctor of Philology (DSc), professor

Eshbekov T.U. - doctor of Philology (DSc), professor

Rakhmatullayev Sh.N. - doctor of philosophy in philology (PhD)

Khalilova R.R. - doctor of philosophy in philology (PhD)

EDITORS:

Rakhmatova M.M. - Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences

Tursunov M.M. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences

Kurbonov A.M. - Head of the Department of Foreign Languages of BukhPFL

Qorayev Samaridin Barakayevich

Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektor

Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

KASB-HUNAR MAKTABLARIDA KASBIY TAYYORGARLIKNI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada kasb-hunar maktablarida kasbiy tayyorgarlik jarayonini rivojlantirishning o'ziga xos jihatlari tahlil qilingan. Kasbiy tayyorgarlikni takomillashtirish uchun o'quv dasturlarining amaliyotga yo'naltirilganligi, zamonaviy texnologiyalarni joriy qilish, malakali pedagoglar tayyorlash hamda talabalarning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirishning muhimligi ta'kidlanadi. Maqolada, shuningdek, kasb-hunar ta'limining bozor talablari va ijtimoiy ehtiyojlarga moslashishi, o'quvchilarni mehnat bozoriga tayyorlashdagi qiyinchiliklar va ularning yechimlari ham ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: kasb-hunar maktabi, kasbiy tayyorgarlik, amaliy ta'lim, texnologiyalar, malakali pedagoglar, mehnat bozori.

SPECIFIC ASPECTS OF PROFESSIONAL TRAINING DEVELOPMENT IN VOCATIONAL SCHOOLS

Abstract. This article analyzes the specific aspects of developing professional training in vocational schools. Emphasis is placed on the importance of practice-oriented curricula, the implementation of modern technologies, the preparation of qualified teachers, and the development of students' professional skills. The article also explores the adaptation of vocational education to labor market demands and social needs, along with challenges and solutions for preparing students for the workforce.

Keywords: vocational school, professional training, practical education, technologies, qualified teachers, labor market.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ШКОЛАХ

Аннотация. В данной статье анализируются особенности развития профессиональной подготовки в профессиональных училищах. Особое внимание уделено важности практик ориентированных учебных программ, внедрению современных технологий, подготовке квалифицированных педагогов и развитию профессиональных навыков учащихся. Также рассматриваются вопросы адаптации профессионального образования к требованиям рынка труда и социальным потребностям, а также трудности и пути их решения в подготовке студентов к рабочей деятельности.

Ключевые слова: профессиональное училище, профессиональная подготовка, практическое обучение, технологии, квалифицированные педагоги, рынок труда.

Kirish. XX asrning o'ziga xos xususiyati jamiyatning barcha jabhalariga kirib borgan modernizatsiya edi: shu bilan birga, mintaqaning iqtisodiy rivojlanish darajasi davlatning kadrlar siyosatiga tobora ko'proq ta'sir ko'rsatdi, xususan, talab qilinadigan kasblar ro'yxati belgilandi, ish o'rinlari soni, turli sohalaridagi mutaxassislariga qo'yiladigan talablar, shaxsning manfaatlarini ikkinchi o'ringa surish, uning xarakteri va qobiliyatlari kabilar. Jamiyatlardagi bu holatga javob shaxsga yo'naltirilgan yondashuvga asoslangan kasbga yo'naltirish nazariyalarining paydo bo'lishi edi.

Adabiyotlar sharhi. A.N.Leontev buni shaxs tomonidan kasbiy jamoaga individual munosabatlar majmuasini shakllantirishning murakkab dinamik jarayoni, o'z ma'naviy va

jismoniy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish, shaxs tomonidan o'z davriga mos keladigan kasbiy rejalarini shakllantirish haqida gapiradi [1].

Kasbiy rivojlanishning mohiyati V.V.Chebisheva [3], Y.A.Klimov [2], N.S.Pryajnikova va Y.Y.Pryajnikova [2], E.F.Zeer [4] asarlarida chuqur o'rganilgan. Kasbiy rivojlanish deganda ular shaxsning rivojlanishi bilan bevosita bog'liq bo'lgan va uning mehnat subyekti sifatida rivojlanish davriga qarab turli xil mazmun bilan to'ldirilgan shaxsning faoliyati sifatida murakkab, uzoq davom etadigan jarayonni tushunadilar.

Y.A.Klimov kasbiy rivojlanishni "... aqliy rivojlanishning muhim ko'rinishi sifatida, rivojlanish imkoniyatlarini faol izlash, o'zini foydali narsalarni "bajaruvchilar" hamjamiyatining, professionallar hamjamiyatining to'la huquqli a'zosi sifatida shakllantiradi", – deb tushuntiradi [5]. Uning fikricha, "bu tanlov bir marta amalga oshirilmaydi, balki doimiy ravishda yuzaga keladi va ko'proq darajada o'smirlik va erta yoshlik davrida muhim ahamiyatga ega bo'ladi" [6].

N.S.Pryajnikov o'z tadqiqotida kasbiy rivojlanish inson hayotning boshqa muhim sohalarida o'zini o'zi anglashi bilan bog'liqligini ta'kidlaydi: "Kasbiy rivojlanishning mohiyati – bajarilgan ish va butun hayotning ma'nolarini mustaqil va ongli ravishda topishdir (muayyan madaniy-tarixiy (ijtimoiy-iqtisodiy) vaziyatdagi faoliyat (shuningdek, o'z taqdirini o'zi belgilash jarayonida ma'no topish)" [7].

A.A.Bodalev va L.S.Vigotskiy shaxsning shaxsiy xususiyatlarining shakllanishi va rivojlanishiga, uning qiziqishlari, moyilliklari, mehnat faoliyatining muayyan turlariga jalb qilinishiga ta'sirini ko'rib chiqadi. xuddi shu guruh mahalliy psixologlar shaxsning yosh xususiyatlari prizmasi orqali kasbiy rivojlanishni o'rgandilar.

Xuddi shunday qarashlarni xorijlik tadqiqotchilar (L.I.Bojovich [3], M.r.Ginzburg [8], [9], d.Syuper [9]) asarlarida uchratish mumkin. Kasbiy rivojlanish ular tomonidan kasb-hunar maktablari o'quvchilari orasida "kattalar"ning ichki yondashuvini shakllantirishning komponenti sifatida o'rganiladi. L.I.Bojovichning ta'kidlashicha, "kasbiy faoliyatni tanlash kasb-hunar maktab o'quvchilari hayotidagi ta'sirchan markazdir, chunki rivojlanishning yangi ijtimoiy holati butun motivatsion sohani o'zgartirishga yordam beradi" [10]. d.Syuper "mutaxassislikni jarayon sifatida tanlash voqealar ketma-ketligidan iborat bo'lib, bir nechta mumkin bo'lgan modellarni o'z ichiga oladi, davomiyligi va shaxsning kasbiy biografiyasiga jalb etilishi bilan tavsiflanadi" deb hisoblaydi [11].

1960 – 1970-yillardan boshlab kasbiy rivojlanish faqat pedagogik muammo sifatida ko'rib chiqila boshlandi. T.M.Gordian o'z tadqiqotida uchta yondashuvni qayd etadi.

Birinchisi, o'quvchilarni kasbiy rivojlantirish uchun pedagogik tizimning barcha elementlarining imkoniyatlarini ochishdir. Bu o'z navbatida V.F.Saxarov, V.V.Serikova, A.S.Nisimchuk va boshqalarning tadqiqotlarida o'z aksini topgan.

Ikkinchi yondashuv kognitiv faoliyatda kasbiy rivojlantirishni ko'rib chiqadi, bu T.V.Kudryavseva, Y.M.Pavlyutenkova, A.V.Suxarev, E.A.Faraponovalar tadqiqotlarida ko'zga tashlanadi.

Uchinchi yondashuv kasbiy rivojlanish subyekti sifatida talaba shaxsining rivojlanishini o'rganishni o'z ichiga oladi. Bu B.G.Ananeva, L.I.Antsiferova, A.G.Asmolov va boshqalarning asarlarida o'z aksini topgan.

N.I.Babkin, S.Y.Batishhev, E.G.Kostyashkin, M.N.Skatkin umumiy va politexnika ta'limi, mehnat ta'limi va professional ta'limining uzluksiz bog'liqligida kasbiy rivojlanishning nazariy jihatlarini o'rganadi.

Kasbga yo'naltirish faoliyatini tashkil etishda iqtisodiy yo'naltirilgan va o'quvchilarga yo'naltirilgan yondashuvlarni integratsiyalashgan yondashuvga birlashtirishning hozirgi holati bilan bog'liq holda, shuningdek, shaxsni o'rganishga fanlararo yondashuv doirasida kasbiy rivojlantirish jarayoni boshlandi. I.V.Arendachuk [8], S.N.Chistyakova, N.F.rodicheva, E.O.Cherkashin [9], I.I.Kobzareva [10], V.N.Kormakova [5] asarlarida psixologik-pedagogik

muammo sifatida ko'rib chiqilgan. Bunday tadqiqotlar natijasi kasbiy rivojlanishni fanlararo fenomeni sifatida ko'rib chiqish edi.

Shunday qilib, S.N.Chistyakova kasbiy rivojlanish ko'p qirrali va ko'p bosqichli xususiyatga ega ekanligini ko'rsatadi va uni bosqichma-bosqich qarorlar qabul qilish jarayoni deb hisoblaydi, uning yordami bilan inson o'z manfaatlarini va moyilliklari bilan ehtiyoj o'rtasidagi muvozanatni yaratadi, ushbu yondashuvlar: ijtimoiy-psixologik yondashuv; differensial-psixologik yondashuv.

Tadqiqotning metodikasi. Bizning tadqiqotimizda mavjud yondashuvlarga asoslanib, biz o'z taqdirini o'zi belgilashni o'quvchining kelajakdagi kasbiga shaxsiy munosabatiga asoslangan integral tushuncha sifatida ko'rib chiqamiz, uni muvaffaqiyatli amalga oshirish faqat yuqori darajadagi bilim va motivatsiya bilan amalga oshishi mumkin va inson hayotining barcha bosqichlarida shakllanadi.

Har qanday murakkab konsepsiya singari, kasbiy yo'nalish ham komponentlar to'plami bilan ifodalanadi, ammo hozirgi vaqtda zamonaviy psixologik va pedagogik adabiyotlarda ushbu masalani ko'rib chiqishning yagona tendensiyasi mavjud emas.

Kasbiy yo'nalishning komponentlari sifatida qiziqishlar, moyilliklar, motivlar va qadriyat yo'nalishlari E.M.Ivanova va V.M.Paramzin. K.K.Platonov qiziqishni "tanlangan kasbdan bilim va ijobiy his-tuyg'ularga asoslangan komponent" deb hisoblaydi [10].

Y.F.Zeer nafaqat kasbiy yo'nalish tarkibidagi asosiy komponentlarni aniqlaydi, balki ularni ierarxik tarzda taqdim etadi: motivlar, qadriyatli yo'nalishlari, kasbiy yondashuv, ijtimoiy-professional holat.

Bizning fikrimizcha, L.I.Kuns kasbiy yo'nalish elementlarining tuzilishini to'liq tavsiflagan. Uning fikricha, kasbiy yo'nalish "ajralmas hodisa bo'lib, uning markazi quyidagi komponentlar bilan ichki bog'liq bo'lgan tizimni tashkil etuvchi omil: motivatsion, maqsadli, hissiy va intellektual" [11]. Shu bilan birga, bir guruh "inson faoliyatini "mehnatning potensial va dolzarb subyekti" sifatida tartibga soluvchi (B.F.Lomov nazariyasiga ko'ra)" [12] kasbiy yo'nalishning motivatsion va maqsadli komponentlarini tashkil qiladi, qolgan komponentlar o'z bloklari bilan ifodalanadi.

A.Roe, I.Germa va J.Gollandlar ham kasbiy yo'nalishni shaxsiy yondashuv nuqtayi nazaridan ko'rib chiqdilar. Shu bilan birga, A.Roe kasbiy yo'nalish tarkibida kasbiy faoliyat bilan bog'liq manfaatlar, qadriyatlar, munosabatlarni ajratib ko'rsatdi. J.Golland kasblarga moyilligiga qarab turli tipdagi kishilarni tavsiflaydi: realistik, intellektual, ijtimoiy, odatiy, tadbirkor va badiiy. Ushbu shaxsiyat turlaridan kelib chiqib, o'quvchilar kasb tanlashda qaror qabul qilishlari mumkin. F.Gentsberg, A.Maslou nazariyasining asosiy qoidalariga tayangan holda, kasbiy yo'nalish tarkibidagi omillarning ikkita asosiy guruhini ajratib ko'rsatdi: "saqlanish", jumladan, o'ziga ishonch hissi, qo'rquvni yengish istagi va muvaffaqiyatsizlik; va shaxs tomonidan o'zini o'zi anglashni amalga oshirishni nazarda tutuvchi "motivator" omillar [13]. Kasbiy yo'nalish tarkibida birinchi guruh omillari ulushining ortishi kasbga qiziqishning etishmasligi va kasbiy rivojlanish masalalarida shaxsning passiv xatti-harakatini keltirib chiqaradi. ikkinchi guruh omillarining ustunligi esa mutaxassislikka bo'lgan qiziqish, o'z kasbiy imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishda ijodiy faollikning namoyon bo'lishiga yordam beradi.

D.Syuper va V.Ginzburg kasbiy yo'nalishni o'z rivojlanishida bir qancha bosqichlardan o'tuvchi jarayon sifatida tavsiflagan. Shunday qilib, d.Syuper o'z asarlarida kasbiy yo'nalish shakllanishining nozik davrlarini ko'rib chiqadi. V.Ginzburg esa kasbiy yo'naltirish murakkab ko'p faktorli jarayon bo'lib, insonga juda erta yoshdan boshlab va butun hayot yo'lida hamroh bo'lishini ta'kidlaydi [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Tadqiqotimizda biz L.I.Kunsning nuqtayi nazarini inobatga olamiz va kasbiy yo'nalishning ajralmas fenomeni shu jumladan, shaxsning manfaatlarini, uning motivlari, afzalliklari, qobiliyatlari va qadriyatlari sifatida ko'rib chiqamiz.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, kasbiy yo'naltirish va kasbiy o'zini o'zi belgilash insonga o'smirlik davridan boshlab butun faoliyati davomida hamroh bo'ladi, shuning uchun ularning o'zaro bog'liqligi masalasini yuqori sinf o'quvchisining shaxsiyati uchun o'rganish tavsiya etiladi.

Tahlillar va munozaralar. Zamonaviy psixologik-pedagogik adabiyotlarda bu muammoga umumiy yondashuv yo'qligi sababli ikkita asosiy yo'nalishni ajratib ko'rsatish mumkin.

Birinchi yo'nalish tarafdorlari kasbiy rivojlanishning asosi shaxsning kasbiy yo'nalishi ekanligi haqidagi nuqtai nazarga amal qiladilar. Y.i.Fadeevaning ta'kidlashicha, o'quvchilarning kasbiy rivojlanishi ularning kasbga bo'lgan qiziqishlari, ularning bir-biri bilan birlikda bo'lgan moyilligi va qobiliyatlaridan iborat.

S.P.Kryagide ta'kidlashicha, kasbiy rivojlanish shaxsning butun hayoti davomida shakllanadi va kasbiy yo'nalish ko'pincha ikki bosqichda shakllanadi: o'rta kasb-hunar maktabda, o'rta maxsus va OTMda. Kasbiy yo'nalish kasbiy o'zini o'zi belgilash jarayonida o'z o'rnini egallab, kasbiy muvofiqlikni shakllantirishga yordam beradi.

Ikkinchi yondashuv – kasbiy yo'nalishni kasbiy rivojlanish jarayonining shakllanishi natijasi sifatida ko'rib chiqish.

Bizning tadqiqotimizda o'quvchining kasbiy tayyorgarligining rivojlanishi uchun uning kasbiy yo'nalishi birinchi o'rinda turadi, degan fikrdamiz. Aynan u insonning tanlangan kasbga ega ekanligini anglab yetadi va insonning butun hayoti davomida kasbiy rivojlanishning bosqichma-bosqich shakllanishiga hissa qo'shadi. Buning sababi shundaki, o'quvchilarning kasbiy rivojlanishi jarayonida o'rta kasb-hunar maktabdan boshlab, kasbiy yo'nalish va o'zini o'zi belgilash, umumiy bilimlarga bo'lish, birgalikda rivojlanib bir-birini to'ldiradi [4].

Kasbiy rivojlanish jarayonini ko'rib chiqishga juda ko'p turli xil yondashuvlar uning tuzilishi haqida turli xil g'oyalarni yaratishga yordam berdi.

O'z asarlarida E.M.Borisova [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**] shaxsning motivatsion sohasini, kasbiy qobiliyatlarni, individual tipologik xususiyatlarni, shaxsning o'zini o'zi anglash yeomponentlarini va shaxsning ijtimoiy mavqeini kasbiy rivojlanishning eng muhim komponentlari sifatida ajratib ko'rsatadi.

O.V.Padalko [5], kasbiy o'z taqdirini belgilashni tavsiflab, uning tuzilishidagi kognitiv, emotsional va xulq-atvor komponentlarga alohida e'tibor beradi. Kognitiv komponent shaxsning shaxsiy xususiyatlarini, emotsional komponent insonning motivlarini, qiziqishlarini, kasbiy faoliyatga munosabatini tavsiflaydi; xulq-atvor – kasbiy tanlov bo'yicha qarorlar to'plami.

I.I.Yumatovanning so'zlariga ko'ra, kasbiy rivojlanish tarkibida kasbiy faoliyatning ma'nosini izlash va uning shaxsning qadriyatlariga mos kelishiga asoslangan qadriyatli-axloqiy komponentni ajratish mumkin; individual kasbiy rejani shakllantirish darajasini aks ettiruvchi rejalashtirish komponenti; shaxsning tanlangan kasbi haqida xabardorlik darajasini ko'rsatadigan axborot komponenti va o'zini professional sifatida ijobiy baholashni rivojlantirishni tavsiflovchi emotsional komponent.

Integrativ yondashuv nuqtayi nazaridan, M.V. Batireva [6] kasbiy rivojlanish tuzilmasini va shaxsning jamiyatning ijtimoiy va kasbiy tuzilishiga integratsiyalashuvi nuqtai nazaridan ko'rib chiqadi.

Xuddi shu yondashuvlardan T.V.Kudryavsev kasbiy tanlovni kasbiy rivojlanish tuzilmasining markazi sifatida ifodalaydi, bu insonning shaxsiy xususiyatlari va imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda, tanlangan mutaxassislik va ijtimoiy-iqtisodiy talablarni hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Biroq, shu bilan birga, kasbiy rivojlanish mutaxassislikning aniq tanlovi bilan cheklanmaydi [7]. Boshqa komponentlar singari, bo'lajak mutaxassislikni tanlash, kasbiy niyatlarni shakllantirish, tanlovning to'g'riligini tasdiqlash,

kasbiy amalga oshirish, kasbiy faoliyatda shaxsiy o'sish va boshqalarni ajratib ko'rsatish mumkin.

S.L. Rubinshteyn [8], Y.A.Klimov [9], N.P.Anisimov va I.V.Kuznesova [11], kasbiy o'zini o'zi belgilash tarkibida uchta komponentni ajratib ko'rsatish tavsiya etiladi: "ehtiyoj", "istak" va "mayl". "Ehtiyoj" komponenti inson hayotida ishlashga bo'lgan ehtiyojni, mehnat bozori va kasblar bo'yicha harakat qilish qobiliyatini tushunishdan iborat. "istak" komponenti qiziqishlar, moyillik, ehtiyojlar va boshqalarni anglatadi. "Mayl" komponenti bilim, qobiliyat, ko'nikma, xarakter va xulq-atvor xususiyatlarini o'z ichiga oladi.

S.N.Chistyakova va I.N.Zaxarovaning ta'kidlashicha, kasbiy o'zini o'zi belgilash kasbiy yo'nalishni, kasbiy o'zini o'zi anglashni, kasbiy o'zini o'zi boshqarishni va kasbiy jihatdan muhim fazilatlarni o'z ichiga oladi [14].

L.M.Karnozova, A.K.Markova, N.A.Svetkovaning fikricha, kasbiy rivojlanish tuzilmasining elementlari bu – o'zini professional sifatida tahlil qilish harakatlari, shuningdek, tegishli ta'lim, o'qitish, ish joyi va boshqalarni egallashga yordam beradigan qarorlar va harakatlar to'plamidir [7].

T.V.Kudryavsev, A.Y.Golomshtok, kasbiy rivojlanish tuzilmasining markazi bu – tanlangan mutaxassislik talablari va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda insonning shaxsiy xususiyatlari va imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda amalga oshiriladigan kasbiy tanlovdir. Biroq, shu bilan birga, kasbiy rivojlanish mutaxassislikning aniq tanlovi (va hatto bunday tanlovlar ketma-ketligi) bilan cheklanmaydi [8]. Boshqa komponentlar kabi, izlanish, kelajakdagi mutaxassislikni tanlash, tanlovning to'g'riligini tasdiqlash, amalga oshirish, kasbiy faoliyatda shaxsiy o'sish va boshqalarni ajratib ko'rsatish mumkin [10].

Y.A.Klimov shaxsning kasbiy o'zini o'zi belgilashda ikki darajani ajratadi: ong va o'z-o'zini anglashni qayta qurish bilan bog'liq bo'lgan gnostik va shaxsning ijtimoiy-kasbiy holatidagi real o'zgarishlarni aks ettiruvchi amaliy.

S.N.Chistyakova quyidagi xususiyatlarga asoslanib, kasbiy rivojlanishning uchta darajasini (yuqori, o'rta va past) ajratadi: tanlangan kasb haqida ma'lumotga ega bo'lish; qiziqishlar, qobiliyatlar, aqliy jarayonlarni shakllantirish; individual xarakter xususiyatlarining tanlangan kasb talablariga muvofiqligi; mutaxassislikni to'g'ri tanlashga ishonch; adekvat o'z-o'zini hurmat qilishning mavjudligi [4].

Bizning fikrimizcha, hozirgi vaqtda mavjud yondashuvlarga asoslanib, kasbiy rivojlanish tarkibida komponentlarning beshta asosiy guruhini aniqlash mumkin: kasbiy o'zini o'zi belgilash ishtirokchisining individual-shaxsiy fazilatlari; motivatsion-qadriyatli guruh; kasbiy rivojlanish ishtirokchisining o'z kasbiy qobiliyatlarini baholash va kasb tanlashdagi faoliyati; kasbiy rivojlanishda ishtirokchining prognostik faoliyati; shaxsning ijtimoiy inklyuziyasi.

Insonning kasbga munosabati aniqlangan ijtimoiy vaziyat E.F.Zeer tomonidan asosiy mezon sifatida ajratilgan. Va bu mezonga muvofiq u quyidagi bosqichlarni belgilaydi: amorf variant, kasbiy tayyorgarlik, kasbiy moslashish, boshlang'ich va o'rta kasbiylashtirish va kasbiy mahorat [711].

Kasbiy rivojlanish jarayonining bo'linishini tanlash mezoniga oid xuddi shu fikrni I.G.Shamsutdinova beradi. Uning ta'kidlashicha, kasbiy o'zini o'zi anglash, kasbiy identifikatsiyalash va kasbiy o'zini o'zi anglash kasbiy rivojlanishning asosiy davrlari hisoblanadi. Shu bilan birga, har bir bosqichda jamiyat tomonidan shaxs oldiga qo'yilgan shaxsiy muhim vazifalarni hal qilish amalga oshiriladi [12].

Y.A.Klimov ijtimoiy vaziyatni ham mezon sifatida tanladi. U shaxsning kasbiy hayotining bosqichlariga quyidagi bo'linishni asoslab berdi: boshlang'ich bosqich; moslashuv bosqichi; internal faza; mahorat; avtoritet bosqichi; murabbiylik bosqichi [13].

T.V.Kudryavsev, V.I.Kovalev, O.A.Ovsyanik, E.V.Prokopiyeu, S.T.Janeryan [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**] yuqoridagi mezonga amal qilgan holda, kasbiy rivojlanishning quyidagi bosqichlarini ajratadi: kasbiy niyatlarning shakllanishi; kasbiy ta'lim; professionalashtirish; mahorat.

Mezon tanlashda A.K.Markova fikricha, faqat shaxsning professionallik darajasi asosiy mezon bo'lishi mumkin. Shunga ko'ra, besh darajani ajratish mumkin: professionallikdan oldingi; professionallik; superprofessionallik; professionalmaslik (pseudoprofessionalizm); professionalizmdan keyin.

Kasbiy rivojlanishni davrlashtirishga yuqoridagi yondashuvlarni tahlil qilib, shuni ta'kidlash mumkinki, mutaxassis bo'lish bosqichlarini aniqlash mezonlarini tanlashning o'zgaruvchanligiga qaramay, turli mualliflar taxminan bir xil asosiy bosqichlarni va tasniflashda kichik farqlarni ajratib ko'rsatishadi. Shu bilan birga, davriylashtirish nafaqat kasbiy rivojlanishda ishtirokchilarning yoshiga, balki mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatga va tanlangan kasbning mazmuniga, kasbiy mahorat darajasiga qarab amalga oshiriladi.

Kasbiy rivojlanish jarayonini ko'rib chiqayotganda, uning kasbiy rivojlanishga tayyorlik kabi tushuncha bilan yaqin aloqasini ta'kidlash tavsiya etiladi, bunda G.B.Richkova kasbiy tanlovni ongli va mustaqil ravishda amalga oshirishga hissa qo'shadigan va kasbiy niyat va intilishlarni shakllantirish va amalga oshirishga ma'naviy, psixofiziologik va amaliy tayyorlikdan iborat bo'lgan shaxsning ajralmas xususiyatini tushunish kerak. Kasbiy rivojlanishga tayyorlik bir qator mezonlar bo'yicha baholanadi.

V.A.Polyakov va S.N.Chistyakova [8] talabalarning kasbiy rivojlanishga tayyorligining kognitiv (mutaxassisliklar to'g'risidagi ma'lumotlar, o'z kasbiy fazilatlarini, kasbiy rivojlanish imkoniyatlari) kabi mezonlarini qayd etadi; motivatsion-ehtiyojga asoslangan (ma'lum bir kasb bo'yicha akrerasini qurish zarurligini tushunish, o'zini kasbiy rivojlantirish subyekti sifatida adekvat baholash); faoliyatiy-amaliy (o'z-o'zini anglash va takomillashtirish imkoniyatlari, professional maslahat olish qobiliyati). Mezonlarni tanlashga bunday yondashuv ko'proq individual va shaxsiy xususiyatlarni qamrab oladi, bu esa bunday mezonlar bo'yicha shaxsni baholashni obyektivlashtiradi.

Biz ko'pchilik olimlarning fikriga asoslanib [11], omillarning ikkita guruhini ajratamiz: individual-shaxsiy va ijtimoiy-psixologik xususiyatlarning rivojlanishi bilan belgilanadigan ichki (shaxsiy) va tashqi (ijtimoiy yoki ekologik). tanlangan mutaxassislikning o'ziga xos xususiyatlarining talabalarga ta'siri.

T.I. Shalavina [12] so'zlariga ko'ra, ushbu omillarning kasbiy rivojlanishga ta'siri ostida quyidagi bir qator qarama-qarshiliklar yuzaga keladi:

- tashkilotlarda yuqori malakali mutaxassislarga bo'lgan ehtiyoj va tez yo'l bilan moddiy manfaatlarga erishishga qaratilgan yoshlarning individual xususiyatlari;
- muayyan kasbga moyillik va bozor sharoitida "omon qolish" zarurati va bu yoshlarni tanlagan ixtisosligini yuqori moddiy manfaat keltiradigan mutaxassislikka o'zgartirishga majbur qiladi;
- ma'lum bir kasbni egallashga motivatsiyaning yuqori darajasi va buning uchun yoshning shaxsiy fazilatlarini etarli emasligi;
- o'quvchilarning motivatsiyasining past darajasi va uni muvaffaqiyatli o'zlashtirish uchun individual qobiliyatlarning mavjudligi;
- kasb tanlashda motivatsiyaning yuqori darajasi va o'qitish uchun imkoniyatlarning yetarli emasligi (ko'pincha moddiy).

Ushbu qarama-qarshiliklarni tahlil qilib, kasbiy rivojlanishda yuzaga keladigan xavflarni shakllantirish mumkin: ijtimoiy (tashqi), kasbiy tanlovning jamiyat talablariga muvofiqligi darajasidan va psixologik (ichki), individual qobiliyatlarning tanlangan kasbga muvofiqligi darajasi bilan bog'liq.

Zamonaviy psixologik-pedagogik adabiyotlarda kasbiy rivojlanish funksiyalarining ikkita guruhi ajralib turadi: birinchi guruh uni shaxs faoliyatining asosiy yo'nalishlarini aks ettiruvchi jarayon sifatida tavsiflaydi, ikkinchisi esa bunday jarayonni boshqarish bilan bog'liq.

Shunday qilib, ushbu masalada mavjud bo'lgan yondashuvlardan kelib chiqib, biz bir tomondan, o'quvchining kelajakdagi kasbiga shaxsiy munosabatiga asoslangan

integratsiyalashgan konsepsiya sifatida kasbiy o'zini o'zi belgilashni ko'rib chiqamiz, uni muvaffaqiyatli amalga oshirish faqat o'z-o'zidan amalga oshirilishi mumkin, bu bilim va motivatsiyaning yuqori darajasi va hayotning barcha bosqichlarida shakllanadi. Boshqa tomondan, ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatga ega bo'lgan muammolarni hal qilish jarayoni sifatida (ta'lim shaxsiy manfaatlar va motivlarga asoslanadi, ijtimoiy xususiyatlar hisobga olinadi), kelajakdagi kasbni tanlash bo'yicha qaror qabul qilish jarayoni, tanlangan yo'nalish bo'yicha qaror qabul qilish; kasbda shaxsni shakllantirishga qaratilgan qiziqish va motivlar ustunlik qiladigan obraz, turmush tarzini shakllantirish. Kasbiy rivojlanish jarayonida o'quvchilar o'rtasida kasb tanlash bo'yicha aniq yondashuvning yo'qligi, shuningdek, otalarning o'z farzandlarining kasbiy tanlovi bo'yicha fikri, ular o'zlari tomonidan qo'yiladigan asosiy xavflardir. Bu omillar o'quvchilarda kasbiy rivojlanish jarayonini sekinlashtiradi.

Kasb-hunar ta'limi muassasalarida kasbiy tayyorgarlikni rivojlantirishning o'ziga xos jihatlari o'quvchilarga amaliy qo'llash imkoniyatlarini taqdim etish, o'qitishning innovatsion uslublarini joriy etish, mahalliy va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, xalqaro standartlarga muvofiqligini ta'minlash, o'quvchilarni kasb-hunar ta'limi sohasidagi so'nggi yangiliklardan xabardor qilish, va ularning kasbiy hayotida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur ko'nikma va bilimlar bilan ta'minlash. Bu jihatlar talabalarni kasbiy sohada muvaffaqiyatli martabaga tayyorlash va kasbiy sohaning sifati va rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega, bu esa pirovard natijada iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishga hissa qo'shadi.

Kasb-hunar ta'limi muassasalarida kasbiy tayyorgarlikni rivojlantirishda quyidagi tipik xususiyatlarni inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish maqsadlidir:

1. Kasb-hunar maktablarida amaliy mashg'ulotlarning ahamiyati va uning o'quvchilarni mehnatga tayyorlashi;
2. Ta'lim sifatini oshirish maqsadida kasb-hunar ta'limi muassasalarida o'qitishning innovatsion uslublarini joriy etish;
3. Kasbiy ta'lim va kadrlar tayyorlash dasturlarini mahalliy va xalqaro hamkorlik asosida ishlab chiqish;
4. Kasb-hunar ta'limi muassasalari bitiruvchilarining kasbiy talablariga muvofiqligini ta'minlovchi sanoat va ishlab chiqaruvchi tashkilotlar tomonidan belgilangan standartlar asosida ta'lim berish;
5. Soha yangiliklari va yutuqlaridan muntazam ravishda xabardor bo'lish orqali kasb-hunar maktabi o'quvchilari o'zlari tanlagan sohadagi eng so'nggi ishlanmalar va tendensiyalardan xabardor qilish.

Xulosa. Kasb-hunar ta'limi mamlakatimizning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi o'rin tutadi. Kasb-hunar ta'limi muassasalarining amaliy ta'lim imkoniyatlari, innovatsion o'qitish usullari, mahalliy va xalqaro hamkorlik kabi o'ziga xos jihatlari o'quvchilarni tanlagan kasblarida muvaffaqiyatli tayyorlashga yordam beradi. Bundan tashqari, professional standartlar hamda sanoat va ishlab chiqarish yangilanishlari bitiruvchilarning sanoat talablariga javob berishini va eng yangi bilim va ko'nikmalar bilan tayyorlanishini ta'minlaydi. Umuman olganda, kasb-hunar ta'limi jamiyatimiz hayotining muhim tarkibiy qismi bo'lib, xalqimiz yuksalishi va farovonligiga xizmat qiladi. Shunday ekan, o'quvchilarning yuqori sifatli ta'lim olishlari va ishchi kuchi talablariga tayyor bo'lishlarini ta'minlash uchun kasbiy ta'lim va o'qitish dasturlariga sarmoya kiritishni davom ettirish muhimdir. Biz iqtisodiy o'sishni ta'minlay oladigan va hamma uchun hayot sifatini yaxshilaydigan malakali ishchi kuchini yaratishimiz mumkin. Kasb-hunar ta'limi mamlakatimizning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. Dewey, J. (1916). *Democracy and Education*. Macmillan.
2. Shahraniy, B. A. (2020). Kasbiy ta'lim jarayonida amaliyot va nazariyaning uyg'unlashuvi. *O'zbekiston Kasb-Hunar Ta'limi Jurnal*i, 5(3), 12-19.

3. Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Prentice-Hall.
4. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
5. Ziyo, N. M. (2019). Kasb-hunar ta'limida zamonaviy texnologiyalarni joriy qilishning samaradorligi. *O'zbek Pedagogik Jurnali*, 3(2), 42-48.
6. Kazakov, I. V. (2017). Педагогические технологии в профессиональном образовании. *Современное профессиональное образование*, 4(1), 15-24.
7. G'afurov, S. R. (2021). Kasbiy tayyorgarlik jarayonida o'quvchilarni mehnat bozoriga moslashtirish. *Ta'lim va Ilm-Fan Tadqiqotlari*, 2(6), 27-35.
8. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.
9. Ibragimov, A. U. (2018). Kasb-hunar ta'limining ijtimoiy-iqtisodiy omillari. *Ta'lim Tizimini Takomillashtirish Masalalari*, 1(1), 58-64.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-avgustdagi PQ-4387-son qarori: *Kasb-hunar ta'limini rivojlantirish bo'yicha strategik reja*.
11. Зеер Э.Ф. Психология профессионального образования / Э. Ф. Зеер. –М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЕК», 2003. – 480 с.;
12. Зимняя И.А. Компетентность человека – новое качество результата образования // [http:// www.bigpi.biysk.ru](http://www.bigpi.biysk.ru).
13. Иванова Е.М. Основы психологического изучения профессиональной деятельности / Е. М. Иванова. - М., 1987. - 150 с.
14. Измайлова Ю.М. Интеграция теоретических и практических психолого-педагогических знаний как средство совершенствования профессиональной подготовки будущих инженеров-педагогов: Дис. канд. пед. наук / Ю.М. Измайлова. - Саратов, 2006.- 173с.;
15. Innazarov M.A.. Malaka oshirish tizimida pedagog kadrlar kasbiy kompetentligini tashxislash va baholash texnologiyalari: ped.fanl.bo'yicha ... falsafa doktori (PhD) ... dis. – T.: 2020. – 27-b.

Mundarija /Содержание/Contents

	19.00.00 – PSIXOLOGIYA
3	Umarov Baxriddin Mengboyevich Bolalar va o'smirlarda xulq og'isining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari
9	Shodmonov Qurbon Badriddinovich Third renaissance in uzbekistan and the youth: spiritual and cultural aspect issues
16	Baxtiyorova Umida Ulug'bek qizi Talabalarni bozor munosabatlariga moslashuvining psixologik xususiyatlari
21	Bisekova Sarbinaz Tolebayevna O'quv jarayonlarida emosional intellektini rivojlantirish asoslari
26	Eshboyev Shoxruz Xon Farxodovich Shaxs tipologiyasi va temperamenti
29	G'aniyeva Xalimaxon Axmatxonovna Bo'lajak pedagog kadrlar tayyorlashning pedagogik - psixologik asoslari
33	Haydarov Shahriyor Shuxrat o'gli Uyushmagan yoshlardapsixologik salomatlikni namoyon bo'lishining o'ziga xos psixologik jihatlar
38	Ikramova Malikabonu Azizovna Psychological determinants of the development of professional competence of foreign language teachers
42	Ikromova Sitora Akbarovna Content of psychoprophylactic work with adolescents
47	Jalilova Saboxat Xalilovna Autistik spektrdagi buzilishlari bor bolalar bilan olib boriladigan psixokorreksion ishlarning xususiyatlari
51	Kalillayeva Ulbosin Ayapbergenovna Deviant xulq-atvorli o'smir shaxsida kasb tanlash motivatsiyasi shakllanishining o'ziga xos xususiyatlari
56	Karimov Xolmurod Socio-psychological characteristics of elimination of dependence to the virtual world in the behavior of minors
61	Kudratov Akmaljon Ibodillayevich Shaxs ehtiyojlarini ma'naviy tarbiyalashning psixologik omillari
65	Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich Bo'lajak rejissyorlarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda rejissyor – psixologning funksional vazifalari va kasbiy ahamiyati
71	Muratova Fotima Normaxmat qizi The views of ancient greek and eastern thinkers on the need to study the qualities of a student's position in the field of psychology
75	Narziyeva Shaxnoza Rustamjon qizi Psixodinamik nazariyalarda o'smirlar xulqida vujudga keluvchi turli og'ishlarning o'rganilishi
79	Nasimova Zarina Isomiddin qizi Bo'lajak psixologlarning konfliktologik kompetentligi
84	Ne'matova Iroda Ibrohim qizi Depressiya muammosining xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etilishi
88	Pardaqulov Norbek Zamonaviy psixologiyada qobiliyat fenomenining ilmiy talqiniga doir yondoshuvlar
93	Ruzmetova Zilola Dilmuradovna Ingliz tilini o'rganish jarayonida yuzaga keladigan turli xavotirlarni tushunishda ta'lim va psixologik ehtiyoj

98	Razakov Farxod Kuvandikovich Ta'lim tarbiya jarayonida o'quv faoliyati motivlarini rivojlantirishning psixologik jihatlari
102	Sobirov Abdulaziz Abdurozиковich Psixologik jihatdan sog'lom shaxsning shakllanishi uchun psixologik va pedagogik talablar
107	Sultanova Saida Muhiddin qizi Ayollarda aybdorlik hissi namoyon bo'lishining nizoli vaziyatlarga moyillik bilan bog'liqligi
113	Setekova Gulnaz Arslanbayevna Sportchilarda ekstremal vaziyatlarda psixologik himoya mexanizmlarini shakllantirish
118	Xurramova Oygul Xudayberdievna O'smirlarda emotsional intellektni boshqarishning psixologik xususiyatlari
122	Yunusova Go'zal Sultonovna Noto'liq oilalardagi onalar shaxsiy xususiyatlarining farzandlar bilan munosbatiga ta'siri
126	Zaripov Otabek Murodullayevich Shaxsning turli vaziyatlarda stress holatidan chiqishning ijtimoiy-psixologik tahlili
131	Ostanov Shuhrat Sharifovich Kreativlikni rivojlantirishning psixologik asoslari va samarali usullari
137	Rustamova Shahzoda Maripovna Ideal ota qiyofasi o'spirin qizlar nigohida
141	Ataxo'jayeva Shaxlo Anvarovna Oliy ta'lim chet tili o'qituvchilarining sotsial-emotsional kompetentligi
147	Axmedova Shaxzoda Axmatovna Bo'lajak pedagoglarda kasbiy identiklikni o'rganishning metodologik jabhalari
151	Ashrapov Nodirbek Namoz o'g'li O'spirinlarda kognitiv jarayonlarning psixologik rivojlanish jihatlari
155	Xalbayeva Gulnoza Arshidinovna Bolalarni maktabga tayyorlash jarayonida psixologik omillarning namoyon bo'lishi
161	Gadayeva Munira Muxamedovna Ethnopsychological characteristics of ego in "modern adolescence" in the family
167	Ruziyev Nodirbek Ikromovich Communication culture and categories of its development
170	Namozova Latofat Rustamovna Yuqori sinf o'qituvchilarida sotsial intellekt omillarini rivojlantirish konsepsiyasi va uning metodologik asoslari
174	Olimov Laziz Yarashovich Sud va tergov faoliyatida psixolog kompetentligini takomillashtirish mexanizmlari
186	Bekova Shamsiya Djabbarovna, Omonva Orzudil Shuhrat qizi O'zbek olimlari va sharq mutafakkirlari asarlarida oilada shaxslararo munosabatlar masalalarining o'rganilishi
189	Saidov Azamat Ismoilovich Sog'lom turmush tarzini yaratishda jismoniy tarbiyava sportning o'ziga xos o'rni
193	Ernazarova Rano Talabalarda stress holatini yuzaga keltiruvchi asosiy omillar va ularni bartaraf etish yo'llari
199	Abdinazarova Nilufar Eshnazarovna "Mehribonlik" uyi va oilaviy bolalar uylari tarbiyalanuvchilari xulq-atvori shakllanishining psixologik mexanizmlari
205	Ravshanov Lochinbek Urinovich Komandir kasbiy faoliyatida imijning ijtimoiy-psixologik jihatlari
210	Ro'ziboyeva Nazira Qarshiboyevna Noverbal muloqotda imo-ishoralarning ahamiyati va tasnifi
215	Akramova Feruza Akmalovna Jamiyat ravnaqi va barqarorligini ta'minlashda oila institutining ijtimoiy-psixologik mezonlari
219	Boboyeva Feruza Azimjonovna O'smirlarda qadriyatlar haqidagi tasavvurlarni rivojlantirishning pedagogik- psixologik determinantlari

	13.00.00 – PEDAGOGIKA
224	Abubakirova Nodirabegim Rafisovna Самостоятельная работа студентов как процесс формирования профессиональных компетенций
230	Bobokalonov Odilshoh Ostonovich, Sharopov Mirjon Nurxon ogli Integrating ict for creative skill development in students
239	Boltayev Bexruz Hamidovich Bo'lajak musiqa savodxonligi o'qituvchilarining kompetensiyasini takomillashtirish metodikasi
242	Ashurova Marhabo Sayfulloyevna Buxoro jadidlarining ta'lim-tarbiyaga oid asarlarida milliy tarbiya masalalarining yoritilishi
250	Qo'chqarova Shakarjon Azimboy qizi Boshlang'ich sinf o'qish darslarida matn ustida ishlash orqali nutq o'stirish
257	Otanazarova Mohirahon Xamidbekovna Raqamlashtirish sharoitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy sifatlarini takomillashtirish texnologiyalari
261	Алламбергенова Бахаргул Худайбергеновна Интерактивные методы передачи английского языка на правах высшего образования: значение инновационных процессов
266	Beknazarov Raxat Axmet uli Boshlang'ich tayyorgarlik bosqichida badmintonchilar-ning koordinatsion qobiliyatini rivojlantirish
271	Farxodova Dilnoza Qudrat qizi Kreativ qobiliyat va tafakkur birligi
274	Kutlimuratov Muxammeddin Amangeldi uli Futbol orqali yoshlarning jismoniy va ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik asoslari
279	Qorayev Samaridin Barakayevich Kasb-hunar maktablarida kasbiy tayyorgarlikni rivojlantirishning o'ziga xos jihatlari
287	Yo'ldoshev Sobitali Zohidjon o'g'li Tibbiy ta'lim talabalariga jismoniy tarbiya va sport fanini adaptiv texnologiyalar orqali o'qitishning ayrim jihatlari
291	Мусинова Рухшона Юнусовна Развитие саморегуляции будущих педагогов на этапе высшего профессионального образования
298	Mirabdullayeva Shoiraxon Abdulxayevna Lider va shaxslar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning psixologik jihatlari
	10.00.00 – FILOLOGIYA
302	Babayarov Maxmud Xamitovich O'zbek tilida funksional-stilistik tahlil muammolari (sport semantik maydoni misolida)
306	Boymurodova Nodirabegim Bahodir qizi Ona tili darslarida o'quvchilarning hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi
311	Nusratova Shahnoza Ibodullayevna Ona tili va o'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi
317	Saidova Rayhon Bekturodovna Tazkirachilik - she'r-u shoirlik salnomasidir
324	Dushanov Rustam Xujanovich Maxsus muassasalar tizimida kasbiy tanlov o'tkazishning psixologik asoslari
330	Barotov Xumoyun Sharifovich Jismoniy tarbiya o'qituvchilarida kasbiy kompetentlikni rivojlantirish pedagogik-psixologik fenomen sifatida

BUXORO PSIXOLOGIYA VA XORIJIY TILLAR INSTITUTI ILMIY AXBOROTNOMASI ILMIY-AMALIY JURNAL
№5 (9) 2024

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **2023-yil 22-fevral № 064916-sonli** guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAK Rayosatining 2023 yil 29 dekabrda 347-son qarori bilan **10.00.00 – filologiya, 13.00.00 – pedagogika, 19.00.00 – psixologiya** fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

**Buxoro psixologiya va xorijiy tillar
instituti ilmiy axborotnomasi // ilmiy-amaliy jurnal. - Buxoro, 2024.
№ 6. – 340 b.**